

Şair tanıyıram şair yaşında

1970-ci illərin axırlarından öz imzalarını tanıdan 80-ci illərdə ədəbiyyata dağ çayı kimi coşqun bir ədəbi axın başladı. Müasir Azərbaycan poeziyasına heç vaxt bir belə yaradıcı istedadlı ədəbi qüvvə gəlməyib. Çox təəssüflər olsun ki, 80-ci illərin sonunda başlanan erməni məsələsi və daha sonra ictimai quruluşun dəyişməsi, formalaşmış ədəbi qüvvələrin pərənpərən düşüb, sıradan çıxması, iqtisadi böhranın, müharibənin vurduğu maddi-mənəvi zərbələr, iş yerlərinin itirilməsi, kitabın gözəndən düşməsi böyük bir ədəbi nəslin taleyindən yan keçmədi...

80-ci illərdə orijinal deyim tərzilə seçilən və bu günlərdə 60 yaşını qeyd edəcəyimiz Kəramətin parlaq istedadıyla nüfuz qazandığının şərhə, izahata və sübuta ehtiyacı yoxdur.

Ədəbiyyatımızda hər zaman öz şəxsiyyəti və istedadı ilə diqqət mərkəzində olan, ətrafındakı qələm dostlarının taleyini düşünən ədəbi simalar olmuşdur. Bir mayak, məhək daşı, etalon sayılan bu insanların - qələm sahiblərinin həmişə ətrafında yaşidləri ilə bərabər müxtəlif nəsilin nümayəndələrini də görmək mümkündür.

Kəramətin neçə-neçə qələm dostuna yiyə durduğunun, "dədəlik" etdiyinin (mənevə və maddi cəhətdən) canlı şahidlərindən biri də, bu həqiqəti yazan müəllifdir.

Az insan olar ki, nəyisə istəməmiş, qəlbənd keçəni duyar, anlayar...

Amma, ancaq və lakin qanı, südü saflıqdan yoğrulmuş, dostu bir təbəssüm bağışlamaq üçün əlindən gələni, gücü çatan və çatmayanda eyləmək Kəramətin genetik kodundadır. Bu gün bir insan kimi alicənablığıyla, ürək genişliyi ilə qələm dostlarına mənəvi dəstək olan yazarlarımızdan biri də, bizim insanlıq istedadlı Kəramətdir, - desək mübaliğə etmərik.

Kəramətin yaradıcılığı çox rəngarəng olmaqla, həm də zəngin duyğulu ovqatların, nüansların və onların poetik çələngidir, - fikrini səmimiyyətlə deyirik.

İnsanın özünə çəkilməsi, dənizin qabarması, - çəkilməsi fərdi, fiziki haldır. Çəkilmə sözündə çıxıb getmək, udurmaq yox, çəkilib, köklənib sabaha getmək anlamı var.

**...Özümü özümdən çəkib apardım
Oğlumdan-qızımdan çəkib apardım
Mən sevdalı, sən bazarçı
Sözümü sözümdən çəkib apardım,
Özümü-özümdən çəkib apardım.**

"Mən sevdalı, sən bazarçı" misrasının doğulduğu assosiasiyasının miqyasının özünü də müqayisə edə bilərsiniz.

"Çəkilmə" adlı şeirin bu parçasında dile getirilmədən deyilmiş bir təhtəlsür fikir də hiss olunur: - müəllifin tənhəliyi də duyulmaqdadır. Ümumilikdə - bütövlükdə bu şeir şair qəlbini - məramının manifesti də sayıla bilər. İlk parçadan üç misranın "qoluna girək", görək nə deyir:

**Bir uşaq qocanı
Bir qosqoca uşağı
Çəkib apardım, şükür.**

Müəllifin ilk bənddəki şükranlıq, son bəndində dediyimiz kimi tənhə bir şairin həm də poetik təsəllisi - özünə inamıdır.

Hər yaradıcı şəxsin (əsl sənətkarın) özünəməxsus deyim tərziləri olur. Mənə elə gəlir ki, şairin şeirini fərqləndirən əsas məsələlərdən biri (bəlkə də birincisi), sözü deməyindən asılıdır.

Dediyi, qələmə aldığı söz diridir, təzətdir:

**Yağış çağıranda qaçıb gələrsən,
Yox qaçıb gəlməzsən, uçub gələrsən.
Açarsan qolunu yağın yağışa -
Qucarsan, öpərsən, əzizləyərsən.**

Adsız şeirin 4-cü bəndinin aşladığı fikir, bir poetik tablo yaradır: - Yağışın çağırması (gözlə deyilib) və bir qızın qaçıb gəlməsi, nəinki, qaçıb gəlməsi hətta uçub gəlməsi - misralarının işığında həmin qız yağın yağışın səsinə yüyürür. Və sonra qolunu yağın yağışa açır, yağışa qucaqlayır, öpür və əzizləyir. Bu poetik parçanı-tablonu görürəm: - Yağın yağışda büsbütün islanan qızın hərəkətlərinin sonunda, canına yapışmış (şairin demədiyi) islaq donu da görünür. Sonda şairin yağış altında, yağışla oynayan, yağışa öpən, əzizləyən bir xanım qız şair əlindən hara qaça bilər:

Sənle danışaram yağış dilində,
Səni sığallaram yağış əlimlə.

Müəllif yağışın altından qaçmayacaq qızı yağış əllərilə sığallayır. Özü də bu səhnənin tamaşaçısı olan şairin də yağış altında durmağı adamlara gülməli gələr, çünki, iki sevən yağın yağışa içib kefləniblər...

Nəvənin - bu böyük mənəvi "neməti" görənler bilir nəvə dadını:

**Sənin "atın"
Sənin "itin"
Miyoldamağı
təzə-təzə öyrənən pişiyin
Qalıb Bakıda
Sənsə İstanbulda
Parkda gəzirsən.**

Nəvə ilə olan bu münasibəti, bundan təbii-canlı və daha gözəl, necə vermək olar?! Kəramət hecəda, qoşmada, gəraylıda, ümumilikdə poeziyanın istənilən janrında bir çox uğurlu şeirlər müəllifidir. Ancaq cəmi 7 misralıq bir sərbəst minatür şeirdə (bir bayatımızda olduğu kimi) getməyə gəciken "lirik mən"ə, baxışlarının üstüylə yeri-baxışlarının ucuna qədər, uçana qədər deyir və bu gediş (getməyin bir qayıtmağı da var axı?), gülümsəyir, təbəssümlə get deyir. Bu məqamda uşaqlıqda tutub oynadığımız qırmızı rəngli, üstü qara xallı böcəyi barmağımızın ucundan uçurduğumuz vaxtlar yada düşür:

**...Getməyə gecikirsən
Yeri baxışlarının üstüylə
Ucuna qədər,
Uçana qədər
Görürsənmi? -
Təbəssümümü də
Əsirgəmirəm.**

"Yeri baxışlarının üstüylə" deyiminin poetik sanbalı, obrazın qüdrəti göz önündədir. Baxışlarının üstüylə sevdini axıra qədər yola salır; - uçana qədər. Elə bu anda böcək uçuşu ilə bərabər, təyyarənin də yerdən ayrılma məqamı göz önündə canlanır. Xalqın diliylə deyilmiş bir nəğməmiz də var:

"Ayaqların ağrısı,
Sinəmin üstə yeri".

Bəlkə də müəllif bu minitürü yazanda heç bu nəğməni xatırlamayıb. Amma özünəməxsus bir deyimlə ("yeri baxışlarının üstüylə"), orijinal bir obraz yaradıb. Poetik deyim zirkəsində dayanan metafora işlədib - bu isə sözə bədii yanaşmanın son həddidir.

Qələm dostumuzun həyatda baş verənlərə həssas münasibəti, bir çox şeirinin ictimai açıqlamasıdır. Bu baxımdan problemli şeir çox maraqlıdır:

**Ölsəm, problemdi
Qalsam, problem
Doğulursan problem
Arxanca bir səs gəzir:
Haraya gədirsən, problem müəllim.**

Həyatımızın başdan-baş problem olduğunu bu sərbəst şeir çox gözəl açır. Və bizim problemsiz yaşaya bilmədiyimizi yumşaq bir ironiya ilə çatdırır. Tarixən ulularımızın doğulan övadlara ad qoyduğunu (əməlinə görə) dilə gətirən və problemlərin yarandığının mentalitetimizlə bağlı olduğunu (mentalitetdən söz açmadan) deyir. Və bu yumorlu çağırışla igidlərə ad qoyan Dədə Qorqudu səsləyir:

**Sən gəl, Dədəm Qorqud,
Ad qoy mənə: "Problem".**

İnsan olan yerdə problemin olacağı labüddür. Ancaq, müəllifin müasir texnikasının, informasiyanın da problem mənbəyi olduğunu incə bir lirizmlə vurğulamağı yerinə düşür.

Bu məqamda isə klassiklərimizdən M.Ə.Sabirin, C.Məmmədquluzadənin satirik gülüşləri xatırlanır.

İstedadlı qələm dostumuz, bənzərsiz obrazların, heyrət doğuran enitətlərin, metaforaların ustası olan Kəramət bəy bəzən də adi xalq danışığı dilində son dərəcə sadə ifadələrlə meydan verəndə də öz poetik ustalığını yaşadır:

**Bəriyə dur
Bir bəriyə dursana
Heç olmasa,
Əlim təsəlli kimi
Toxunsun sənə.**

Bu misraların (bəriyə dur-) səmimi ovqatı həm də bir tərəkəmə ruhu aşılıyır. El arasında qız sevən oğlana, qızla görüşüb, danışdığı öyrənmək üçün deyirlər: - "Ağzın, qızın ağzına deyibmi?" - Yəni qızın fikrini, səni istəməsini öyrənmisənmi? Belə yanaşmanın, tamam başqa bir yanaşmasını da Kəramət çox təbii bir dille, səmimiyyət və doğruluqla, bir az təsəlli tapsın deyə, məqamlı bir ərlə: - "heç olmasa, əlim toxunsun sənə" deməyinin poetikliyi də bir könül xoşluğu yaradan duyğu mənbəyidir.

Payız fəslə duyğusu olan hər kəsi düşündürür. Şair isə bar fəslinin sonunda bir payız sarılığından təsirlənir, təbiət bu fəslində daha çox kövrəkləşir. Şair qardaşımız Kəramət bu payızın içindədir deyə "bir az payızlaşmışam" şeirində:

**Solur gözümün çiçəyi,
Ömrümə də sis gəlir.
Lal sükutun içində,
Qulağıma səs gəlir.**

Hər sətirdə payızın bir elementi olan sözlər fikrin payızdan olmasını bir daha qüvvətləndirir (solur, sis, sükut, səs). "Solur gözümün çiçəyi" görmə qabiliyyətinin azalması ilə, ömrün də azalma mənasında işlənən "ömrümə sis gəlir" misrası ahllıqla gedilən yolun əlamətləri olduğu üçün önə

çəkilir. Bu şeirin ilk bəndi "doğulub". Sonra isə kağız mələfəyə misra kimi uzandırılıb (yazılıb). Bu bir bənd təbiətin pay fəslinin, insan ömrünün payızlaşması ilə paralelləşib və çox uğurlu bir bənzətmə alınıb. "Solur gözümün çiçəyi" misrasında çiçək işıq mənasında çox məntiqli verilib deyə, obrazlı deyim kimi yerinə düşüb - bu isə müəllifin poetik "qazancı"dır.

Müəllif daha sonra ikinci bəndə ayaq verir:

**Belə ömrə ömür yox,
Sürünməkdə, - dedilər.
-Adamyənəm, ay uşaq,
Adamlar mənə yedilər.**

Qulağına səs gələn "lirik mən" in ömrə sürünmək deməsi və qəfil adamyənəm ay uşaq, adamlar mənə yedi deməsi, nə qədər gözlənilməz olsa da, həyatda hər bir şeyin bir-birini tamamladığı kimi eyni zamanda, bir-birini də yediyini burda məcazi mənada verir. Və həqiqətən də indi elə bir zamandı ki, həqiqətən adamlar bir-birini yeyir (sıradan çıxardır).

Kəramətin "Allaha xitab" şeiri Tanrıya poetik bir ərkən ifadəsidir. Şeirin məzmunu deyir: "Göyün yeddi qatında oturmusan, bir gün bəndə olaydın bu göyün altında". Bu deyimlə müəllif adamların nə çəkdiyini, Allaha xitabən deyərək bu fikri ictimailəşdirir. Bununla da xitabın (müraciətin) içində bir etiraz notlu fikir də var. Üçüncü bənddə şair, Allahsız iş etmədiyinin fərqi varır:

**Allahsan, Allah da qal,
Dərdimiz bir çətəndi.
Allah olmağa nə var,
Adam olmaq çətəndi.**

İnsanlıq yaranandan səs olub və ən ibtidai şüurlu insanların "səs dili" oub. Çıxardıkları səsle bir-birlərini anlayıb başa düşüblər. Və nəhayət səsler sözə dönüb. Sözdən-söz salan adsız şeir kimi üç bəndlik şeirin son bəndinə söz verək:

**Sözün də "o dünya"sı var
Sözə gələndən bilmişəm.
Ömrümdən sonrakı ömrə,
Bu ömrü beh vermişəm.**

Şair inamının dörd misrada verilmiş rəsmi tablosu əladır! Bu sözə söz yoxdur deyə, açmasına da ehtiyac duyulmur...

"Sən niyə sursan" adlı şeirindəki əsas yükü yenə sözdür:

**Sən ki, soruşursan...
Düzünü deyim:
Yaş keçir dünyayla barışmıram,
Sözün gücü çətmir sözümlə deyim.**

Kəramət xarakterinin açımı bu dörd misralıq şeirin iki misrasında açılır: "Dünyayla barışmayan gileyi və üreyindəkiləri deməyə sözün gücü çatmadığı" üçün sözünü deyə bilməyənlərin də əzabını yaşamağı olur. "Sözün gücü çətmir, sözümlə deyim" gözlənilməz olduğu qeyri-adi deyişli tərzli bu ifadə üçün poetik keşf səviyyəsindədir.

Yer üzünün səsler məskəni olduğunu və həm də səsin hər vaxt var olacağını deyən müəllifin "sıgmaqlıq" şeirinin son bəndinin səsinə dinləyək:

**Əgər qalsa, bizdən ancaq,
Bu yer adlı məhbəsə.
Sıgmayan səsler qalacaq.**

Bu inama mən də qoşuluram. Və əvvəl səs olduğu kimi, sonda da (bütün müxtəlifliyi və rəngarəng çaları ilə) səsler olacaq...

Nazim,
Ramiz Hümət